

Havas aranyeső, árvácskával

Gondolatok Európa kulturális fővárosának utcáin, Újvidéken

Csak lassan, óvatosan lépkedek a Pupin sugárúton, Újvidék szívében Boldogasszony havának tizedik napján. Kezdetben, kényszerhelyzetemben, csak arra figyelek, hogy el ne csúszszak, hogy odaérjek a késő délutáni időpontra a Zöldkeresztbe (a régi újvidékiek még ma is így nevezik a Duna-park melletti egészségházat), az orvoshoz a hetek óta tartó, vélhetően kiújult csontkopási, isiázi panaszaimmal, amelyek eléggé megnehezítik a járásomat. Olykor-olykor szusszanásnyira meg is kellett állnom. Egy ilyen alkalommal vettem észre a hó alól kikandikáló aranyeső kivirágzott ágait, az alattuk megbúvó árvácskákkal, az új városháza előtti óriás virágtartótalakban.

Árvácskák az aranyeső oltalmában?

Kezdetben csak néztem a – megvallom – bennem szomorkás s mégis megnyugtató gondolatokat ébresztő, hó alatt lapuló virágokat. Ahogyan az aranyeső nagyobbacska ágai, mintha csak védelmet, biztonságot nyújtva hajoltak volna az árvácskák didergő szirmai fölé. De vajon dideregtek-e? S ha igen, akkor az aranyeső kinyílt bimbóinak is érezniük kellett a rájuk nehezedő hópaplanocskák

súlyát. Vagy az évtizedek (sokkal inkább évszázadok?) óta tartó szeszélyes, kiszámíthatatlannal s mégis kiszámítható – számító – időjárási/széljárási viszonyok közepette megszokhatták, hozzászokhattak az évszakok olykor dermesztő, máskor megtréfáló fordulataihoz? Mint most is, elvégre farsang van, és helyenként áll a bál, persze a járvány diktálta szabályokat betartva (?)..

A csendélethez hasonlítható vagy éppen ebbe kapaszkodó pillanat válthatta ki bennem ezeket a gondolatokat? Menedékként minden napjaink megtéveszteni igyekvő labirintusa elől? Hogy a *valóságos* és a *jelképes* aranyeső ágai biztonságot is jelenthessenek az árvácskáknak – minden időben! Kételyeim ellenére hinni szeretnék a természet csodákra – és nem csak tragédiákra – képes újra és újra megújuló erejében! Hitémet erősíti – legalábbis ezt szeretném – a lelkemben (honnan, miért?) megszólaló Petőfi-idézet: „*Oh természet, oh dicső természet! / Mely nyelv merne versenyezni véled? / Mily nagy vagy te! Mentül inkább hallgatsz, / Annál többet, annál szebbet mondasz.*” A Tisza ihlette vers sorai minden folyóra, így a Dunára is vonatkoztathatók. Annál is inkább, mivel a vidékünk egymásba torkolló két nagyfolyónk egyaránt őrzi a partjai közelében elterülő (az országhatárok kíméletlenül változtatta) régiókban élő népek akaratlanul is összefonódó történelmét, sorstragédiáját. Elferdítések, féligazságok, hamisítások nélkül. Ideje lenne végre a kendőzetlen, az őszinte szembenézésnek – minden oldalról. Mert csak így nyerhetne hitelt a 2013-ban Csúrogon és Belgrádban megtörtént – számos kívánnivalót maga után hagyó –, sokak által *történelminek* nevezett megbékélés... Mint ahogy azok a szavak is, amelyek a csúrogi és környékbeli mártírjaink emlékművének leleplezésekor József Attila *A Dunánál* c. (mélylélektani, lírai-történelmi) költeményének gondolatait idézték... – amelyek az értő/beavatott valamennyiünkben elgondolkodtatóan folytatódnak, eszünkbe juttatva *múltunkat*,

jelenünket s reményeink szerint – a jövendőnk is. „A világ vagyok - minden, ami volt, van: / a sok nemzedék, mely egymásra tör. / A honfoglalók győznek velem holtan / s a meghódoltak kínja meggyötör. / Árpád és Zalán, Werbőczy és Dózsa - / török, tatár, tót, román kavarog / e szívben, mely e multnak már adósa / szelíd jövővel - mai magyarok! / ... Én dolgozni akarok. Elegendő / harc, hogy a multat be kell vallani. / A Dunának, mely mult, jelen s jövő, / egymást ölelik lágy hullámai. / **A harcot, amelyet őseink vívtak, / békévé oldja az emlékezés / s rendezni végre közös dolgainkat, / ez a mi munkánk; és nem is kevés.**” (1936. június)

Miért is ne, mielőbb meg kellene ezt tenni, amíg lehet, amíg még nem késő! Amíg megelőzhető az elkerülhető – ember okozta további megtévesztések. Nem látványosan hangos szólamokkal, sokkal inkább élhető, mindennapjainkban érezhető, valóságos biztonságot, jövőképet erősítő apró lépésekkel – kirekesztés, megosztás nélkül. Naiv, utópisztikus gondolatok? Meglehet. Tekintetem a hó alól kikandikáló, békésen nyugvó aranyesőre, az alattuk lapuló árvácskára réved. Biztatnának? Jól érzem? A báni palota felől jövő hangos szavak zökkentettek ki elmélázó gondolataimból. Hirtelen rám zúdult a mindennapjainkból kibillentő lehetséges és talán egy kicsit (?) virtuális valóság. Az útkereszteződésen túl, százméternyire tőlem különböző hangok elegyedtek egymásba. A mesterek még dolgoztak az építkezéseknél használt, égbenyúló acélrudak, állványok, a jelképes világűrbe vezető lépcsők megerősítésén. Vélhetően a rendező, a műsorfelelős az alkalmi színpadra szólította a következő fellépőt, akinek nevét többször is elismételte. Nem volt ebben semmi különös. Hacsak nem azok a vibráló hanghullámok, amelyek megremegtették a levegőt, különböző érzéseket váltva ki az éppen elhaladókbán... Hogy ez mennyire így volt, a második emeleti váróteremben értettem meg valamelyest. A kitért ablakokon keresztül jól hallhattunk mindent (a járvány miatt kellett nyitva tartani a rendelés idején). Mintha csak páholyból néztük volna vagy éppen részesei lettünk volna az Európa Kulturális Fővárosa 2022 program január 13-ai hivatalos megnyitója előkészületeinek. A legtöbben némaságba burkolózva hallgattuk az ismétléseket. De volt, aki nem állhatta ki szó nél-

kül, megjegyezve: „Minek ez a cirkusz?”; „Mibe kerülhet?”; „Miért kell az időseknek oly sokat gyalogolniuk a rendelőig?” (A buszforgalom csaknem két héten át szünetelt a sugárút ezen szakaszán a Duna-parkig.) Volt, aki megkísérelte pártfogolni az egész országra szóló esemény jelentőségét. „Elvégre fontos ez a történelmi, kulturális elismerés a szerb Athénban...” Míg a megjegyzések egy része elsuhant mellettem, azon töprengem, kis- vagy nagybetűvel írjam majd a szerb jelzőt? Srpska Atina – hivatalosan nem neve a székvárosunknak. Noha az 1748-as szabad királyi várossá nyilvánítás után mintegy száz évvel születik meg ez az elnevezés a szerb értelmiségi körökben, ezt a szerb irodalom is jegyzi. Mígnem valaki csendre inti a hangoskodókat, utalva a hely írott és íratlan szabályaira. Nos, én sem akarok mélyröptű elemzésekbe bonyolódni, visszatérek inkább az utcán felcsípelt morzsákhoz, amelyek a ma emberének (nem csak) kulturális viselkedéséről is árulkodnak. Végtevére is a kultúra megalapozói, formálói, megtestesítői, használói mi vagyunk, mi lennénk – emberek. Az utcán közlekedők homlokára meg pláne nincs ráírva, hogy ki-, mifélek? Viselkedésünk viszont annál inkább árulkodó lehet...

A Zöldkeresztből kilépve a jégerdővé változott Duna-park felé nézek. A kora est sötétjét áttörik az ünnepi fények, a csillogás-villogás.

Este a legszebb a város. Ilyenkor nem látszik a sok-sok meglapuló csikk, az aprócska szeméttörmelék... Akárcsak az első leesett hó után... Azonban ebben a lenyűgöző, de mégis megtévesztő látványban sem gyönyörködhetünk gyakran az utóbbi évtizedekben a klímaváltozások következtében. Mind kevesebbszer borítja be régióink tájait puha hótakaró, amely után mégiscsak a kiszáradt, zsenge *kenyérföldek* sóvárognának leginkább. És a gazdáik, akik hátán oly gyakran csattan(t) a megmondók ostora. A földjükhöz hűen ragaszkodó gazdák mégis újra és újra alázattal művelik meg azt, olykor mostoha sorsuk ellenére is. Évszázadok óta, nemzedékről nemzedékre örökítve tudják: a föld csak akkor hálálja meg a törődést, ha érzi a hozzá ragaszkodó kezek (a korszerű mezőgépeket is irányítók) munkáját. Még a hét szűk esztendőben is.

Este és az első hóesésben a legszebb a város... Mindkét látványban bőven volt részem az egyhetes kényszeresétáim idején. Az ortodox újév

kora estéjén, 13-án igyekeztem mielőbb, jóval az ünnepi kavalkád előtt áthaladni a báni palota előtti alkalmi emelvények alatt. A Tartományi Végrehajtó Tanács toronyépületének tetején a korábbi napokhoz hasonlóan messziről is jól láthatóan piros neonfényárban úsznak a Zenit nagybetűi az egykor volt Zenit irodalmi, művészeti, filozófiai magazinra emlékeztetve. (Anélkül, hogy belelényednék – vélhetően a hozzáértők megtették/megteszik –, ezúttal annyit: első száma 1921. február 1-jén jelent meg, Zágrábban, Ljubomir Micićnek [1895–1971], a Zenit Mozgalom megalapítójának szerkesztésében. Utolsó száma 1926 decemberében Belgrádban. A századik évfordulóra *Sto godina časopisa Zenit 1921–1926–2021* címmel a belgrádi Galerija RIMA és az Institut za književnost i umetnost megjelentetett egy almanachot.) A főszerkesztőre (is) emlékezve nevezték el a megnyitőünnepséget: *Zeniteum*nak, az egész éves, sokszínű programot pedig *Zenit 2022*-nek.

A mozgó óriás fényszalagon szerbül (cirill betűkkel) és angolul fut a kék kijelzés: Újvidék, Európa Kulturális Fővárosa... Az ünnepi műsorban és a próbákon is néhányszor elhangzott köszöntőből egy töredék azóta is sokszor eszembe juttatja az aranyesőt az árvácskával, multikulturális városunkban... *Novi Sad*on – így köszöntötték közfelkiáltással az év végéig szóló kitüntető címet az est vendégei, résztvevői. A városban, amelyben két karácsonyt, két újévet ünnepelnek, amelyben három vallás van érvényben (a köszöntő nem sorolta fel, melyikre gondoltak a szervezők – vélhetően a keresztényre/keresztényre, a zsidóra és az iszlámra). A városban, amelyben sok nemzet, nemzeti közösség él, amelyben a szerb mellett hivatalos még a magyar, a szlovák és a rutén nyelv, a két írásmóddal: a cirill és latin betűkkel... Szépen hangzik, csak – a saját nyelvközösségeken, intézményeiken kívül – kevés helyen érvényesülnek ezek a nemes emberi jogok. Ezt is nap mint nap tapasztalhatjuk, főleg a hivatalos intézményekben. Csak egy példát: akik vagy akiknek a családtagjai magyarul vannak anyakönyvezve, azok tudják, miről beszélek. Hányszor kell kilincselniük azért, hogy helyesen írják le a nevü(n)ket. Arról nem is beszélve, hogy az utcán vagy a városi buszokban a nemzeti alapon történő, megalázó, sértő megjegyzésekről

csak kevesen tesznek említést nyilvánosan a verbális inzultust elviselők közül. Ezért is vált(hat)ott nagy visszhangot a Facebookon a minapi bejegyzés az egyik újvidéki városi buszban történt, magyar nőket ért lekiabálásról, nyomdafestéket nem tűrő szitkozódásokról. A négy hölgy – volt közöttük nyugalmazott egyetemi tanár, de a többiek is értelmiségiek – a hagyományápolási kézimunka-műhelymunkán megtanult gyapjúhímzés legújabb fortélyairól beszélgetett útban hazafelé. Ekkor érte őket a jól ismert, magyarokat sértegető „okítások” sorozata... „Ovo je Srbija, govorite srpski da svi razumeju!...” (Ez Szerbia, beszéljetek szerbül, hogy mindenki megértse!); Stb. Ugye, már szóra sem érdemes?! Az igaz csak meglepődött kis társaság is igyekezett nem reagálni (a szem- és fültanúk közül sem senki!) a magából kivetkőzött asszony szitkozódásaira. Egyikük azért csendben megjegyezte szerbül: „Ez az európai kultúra fővárosa?” Ezt az asszony talán meg sem hallotta, sőt még a buszról leszállva is folytatta... A bejegyzésre viszont azon nyomban csaknem százan reagáltak elismerő együttérzéssel.

Az *Zeniteum* nyitőünnepséghez visszatérve: volt mégis valami, ami igazán meglepett. A szerb Athén megnevezést az eddigieknél is gyakrabban említették. A második újévet is nyomatékossítva hangsúlyozták, külön kiemelve, hogy a 7530. ortodox újévet is köszöntik január 13-a estéjén – amikor hivatalosan átveszik Európa kulturális fővárosának kulcsát. S vajon ennek mi lehet az üzenete? A szerb újévet (általában így hívják) is hivatalos ünnepnek tekintik majd a jövőben? S nyilvános bemutatójának (lakmuszpróbájának) lehetett tanúja ország-világ?

Nem is olyan messze a városközponttól, tehát még a belvárosban egy cirill betűs plakátra leszek figyelmes.

Mi tagadás, nagy érdeklődéssel kezdtem olvasni a kulturális fővárost köszöntő sorokat, de pillanatokon belül rá kellett döbbenem az elszomorító üzenetre: a tartományi székvárosban élő magyarság ennyit kapott gesztusként létezéséről: a felcímben és a szövegben is kiírták az Újvidék nevet. Vajon az évszázadok óta itt élő autochton, őshonos nemzetünk, nemzeti közösségünk iránti tisztelet jeléül a szervezők nem teheték volna meg, hogy anyanyelvünkön is le

НОВИ САД - УЈВИДЕК

СИМБОЛ ГРАДА, ТЕСЛИН ГОЛУБ,
од ГОспода Лети У Богојављење!
И ГОВОРИ МИ!

За ДАН НОВОГ САДА говори ми,
да ту у речима пише!
ДАј! Нешто НОВО! Гледај САДА!
Речи ПРВИ ФЕБРУАР ми кажу, буди
ПРВИ! ФЕномен Божијих Речи Уочи!
Анализирај Речи, читај догађај!
Године 1748. У УЈВИДЕКУ,
УЈединени ВИДЕ КУпују Указ!
Купују НЕОПЛАНТУ!
НЕмцима Ослобађање ПЛАћају
Новосађани, Терезијин Указ!
Грађани су тад говорили, наши
односи су НОВИ САД!

Из књиге "АЛИ САМ У ЗЕМЉИ ЧУДА"
email: davladamir@gmail.com

Üzenet Európa kulturális fővárosából?

legyen írva: „Újvidék, Európa kulturális fővárosa”, például azon a fényreklámon, amelyen a városunkba látogató külhoni vendégek számára magától értetődően angolul ezt megtették?!

A plakáton városunk egyik szimbólumát – Noé galambját, csőrében az olajággal – Tesla (Nikola) galambjának nevezi a szerző. Bár vannak a város címere latin leírásának újabb fordításai (ezek a lényegen mit sem változtatnak), mégis Újvidék első történészének, Érdujhelyi Menyhértnek, *Ujvidék története (Kiadja Ujvidék szab. kir. város közönsége, 1894)* c. magyarul, szerbül, németül megjelent könyvéből idézem a vonatkozókat, mind az Előszóából, mind a címermagyarázatból. Annál is inkább, mivel ezek tartalmazzák az eredeti latin szöveget is. Részlet az előszóból:

„Tudván tudom, hogy a történetírás leglényesebb elemét az oknyomozás képezi; ez okból nem elégszem meg az események pusztá elsorolásával, hanem mérlegelem és bírálatom azo-

kat, kutatom a dolgok mozgató erejét, keresem az események szülőkát; kritikámmal léptenyomon, unos-untalan találkozik az olvasó. Szigorú kritikámon veres fonalként huzódik keresztül a rideg objektivitás, melyet művemnek minden lapján érvényre juttatni főkötelességemnek tartottam. Az események bírálatánál ítéletemet kimondom, »etiamsi fractus illabatur orbis«. Lehet, hogy egyik-másik oldalról szó éri művemem. De nekem elégtételt ad az igazság barátainak szimpátiája. »Conscia mens recti,....« [...]

Végül kiváló figyelemmel voltam a szerbség történelmére. Ezen munkámban kettős tekintet vezérelt. Először az, hogy Ujvidék a magyarországi szerbség központja. Másodszor az, hogy éppen ezen nemzetiség szereplésének és irodalmának története legkevésbé ismeretes a magyar közvéleménynél. Pedig mindkét részről ohajtandó volna, hogy ismerjük egymás multját s megértsük egymást; a történelem, a *magistra vitae* megtanítana bennünket arra, hogy érdekeink közösek, tehát előzékenységgel s atyafiságos indulattal kell egymáshoz közelednünk.” (6., 7. o.)

„Ujvidék szab. kir. város címere.

Ezen címer leírását következőképpen adja a királyi szabadalomlevél: **»Kék pajzsnak mezőjében három kerek, ezüst színű torony áll, melynek mindegyikét közepén és tetején párkányzat övedzi; a tornyok egyenkint külön állók, termés kövekből építettek, felső részök párkányzata fogazott, kapuik bezártak, ablakaik nyitottak és lövöldözésre alkalmazvák. Sorban egymás mellett állnak a zöld mezőséget átszelő hullámzó Duna mentén; a középső kissé magasabb és szélesebb, fölötte Noé galambja röpköd. A pajzs szegélyét ezen fölirat futja körül: Ujvidék szabad királyi város pecsétje«.** – Egyuttal megengedi a királyi oklevél, hogy Ujvidék város közönsége ezen címert jelvényeül és pecsételésre használhassa, okiratait és leveleit ezzel ellátva kiadhassa. (Privilegia Lib. Et Reg. Civitatis Neoplantensis. A. 1748)

Minthogy e címer, mint minden egyéb címer jelképes és történeti jelentőséggel bír, rövid magyarázatát ohajtjuk annak adni.

A három torony a város címerében a város előbbi jellegének s a főlzabadítást előző időben való szereplésének szimbóluma. Azt jelenti, hogy Ujvidék az első város, mely katonai sánctól

keletkezett s így a három torony a polgárisított granicsár sánkra tartalmaz vonatkozást. Erre céloz a diploma azon mondása is, mely szerint a három torony kapui bezártak, ablakaik nyitottak és lövöldözésre alkalmazvák.

A zöld mezőséget átszelő hullámzó Duna s Noé röpködő galambja a város helyén hajdan létezett ártérre s még inkább a háboruk zivatarai után történt feléledésére bir vonatkozással. A török háboruk áradata, mely e vidék lakóit elsodor-ta, egy rettenetes árterületté tette a Duna-Tisza között. A nagy özönvíz után áldott béke következett, szelíd verőfény sugárai löveltek a pusztulás honára, melyen a fejlődő életnek első nagyobb momentuma az új szabad királyi város keletkezése volt. Egyuttal záloga a boldogító békének, mely immár állandóan honol e vidéken. A török háboruk áradatát s az azt követő békét jelképezi Noé galambja, csőrében olajfa-ággal Újvidék három tornya felett. Így értendő a város címerében levő galamb szimbolikus jelentése, mely a városnak a török háboruk után való újjászületését állítja elénk. E környék új életre kelt, élet és biztató virulat kelt az ádáz tarolat nyomában. A szebb jövőbe vetett reménynek kifejezést is ad a királyi szabadalomlevél, melynek szavai szerint bizik a felség, hogy e város a többi szabad kir. városokéhoz hasonló jogokkal felruháztatván, erős lökést fog adni a vidék forgalmának, emporiuma lesz az ipar- és kereskedelemnek s lakosságá-

nak szaporodtával egyre erősülő hátvédője lesz háboruk esetén a péterváradi erődnek. Szóval a jövő szép reményeinek auspiciumát fejezi ki a királyi diploma. E reménynek szimboluma a város címerében a középső torony felett repkedő galamb, csőrében olajfa-ággal, mely a diploma szavai szerint Noé galambját ábrázolja.

Ha nem átvitt értelmében, hanem direkt jelentésében tekintjük a város címerét, úgy a zöld rétségen átfutó hullámos Duna s e mellett épült hármassánc-torony, melyeknek ablakai lövöldözésre alkalmazvák, kapui pedig be vannak zárva: jelenti a Duna partján, zöldelő rétségen épült Péterváradi Sáncot, mely immár zárt várost képez s kapui ez okból bezártak, míg nyitott ablakai jelentik azon fontosságát, melyet a diploma ki is fejez: hogy jövőben is védője legyen a péterváradi erődnek. — Ebben állanak Újvidék szabad királyi város címerének vonatkozásai.” (142., 143. o.)

Íme, hogyan indokolták meg döntéseiket elődeink. Annyi bizonyos, hogy az említett plakát szövegének készítői nem Érdujhelyi Menyhértről vettek példát. Egy könyvcímet idéztek: *Alice a Csodák országában*. Erre akkor utalhatnának jogosan, ha nem csengene hamisan, megtévesztően, történelmet hamisítóan a plakát szövege. Olvasóinkra bízom értelmezését. De fel kell rá hívni a figyelmet, mert több fontos kívánnivalót hagy maga után, nem a tényeken alapszik, a tárgyilagos oktatás szükségszerű fontosságára mutat rá, a történelmi, kulturális, helytörténeti stb. ismeretek hiányosságait bizonyítja...

A nyitőünnepség, az eddigi kulturális, művészeti, tudományos rendezvények, kiállítás-megnyitók is előrevetítik: bőven lesz részük a különböző programokban az újvidékieknek, az idelátogató vendégeiknek, a több ezer hazai és külföldi fellépőnek az idei év folyamán. A színhelyek is tartogathatnak meglepetéseket mindazok számára, akik élni szeretnének az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat nyújtotta lehetőségekkel – a multikulturális városban, Újvidéken.

Még valami csoda folytán az is megtörténhet, hogy jobban vigyázunk viselkedésünkre (nemcsak az előadásokon, a kulturális rendezvényeken, hanem) mindenütt, minden körülmények között. És városunk utcáinak, tereinek tisztaságára

is... A megtévesztő januári tavaszi napsütésben – az amint lehullott, oly gyorsan elolvadt hó után – még szembetűnőbb a szeméttörmelék, a sok-sok eldobott csikk... Emiatt is figyeltem fel az év elején világgá röppentett hírre. Eleinte azt hittem, csak valami tréfa, hogy „önkéntes” varjak szedik az eldobott cigarettacsikket, s azokat egy erre a célra készített gépbe ejtik. Minden egyes manőverük után egy kis élelem a jutalmuk. Egy kissé utánanézve: van, ahol már harmadik, negyedik éve próbálkoznak eléggé sikeresen a varjak betanításával, idomításával, például Svédországban. Megszívlelendő lehetne tájainkon is,

székvárosunkból kiindulva, hátha lehetne a hazai varjakat is rábírní a tisztogatásra. Kezdetben csak azért, hogy beszéljünk róla, hátha valaki a varjak nélkül is komolyan venné, és meggondolná, hova dobja a cigarettavéget.

A The Guardian online szenzációnak számító írása ezért sem maradt visszhang nélkül. Valamennyi kommentár kitér arra is: a varjak megtaníthatók arra, amire az emberek nem. Hát ezért legszebb nekem este és hóesésben Újvidék, amely Kaunasszal (Litvánia) és Esch-sur-Alzette-tel (Luxemburg) együtt az idén Európa kulturális fővárosa.

Ádám Gyula (Csíkkarcfalva)
A Föld szíve